

Майя Сергіївна СОКОЛ

Аспірантка кафедри політології, соціології і культурології,
Національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди (Харків),
вул. Алчевських, 29, Харків, 61002, Україна

E-mail: sokolmaya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9201-5124>

УДК 327.502:477:316.42

Maia SOKOL

PhD student of the Department of Political Science,
Sociology and Cultural Studies,
National Pedagogical University named after
H.S.Skovoroda (Kharkiv),
Alchevskikh St., 29, Kharkiv, 61002, Ukraine

**ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО КРАЇН ЄС:
ЕМІГРАЦІЙНИЙ КОНТЕКСТ**

Received 23 May 2024; revised 2 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: 10.15421/352425

Анотація

У статті досліджено сутність сучасного інтеграційного процесу українців до суспільства країн Європи, особливості суспільної та особистої адаптації громадян України до ЄС на тлі вимушеної еміграції через воєнний конфлікт у розрізі положень теорії соціального поля П'єра Бурдьє.

Розглядаються основні якості соціального поля, такі як автономність поля, взаємний вплив агентів один на одного, вплив та різновиди капіталів, зокрема економічного, культурного, соціального та символічного капіталу, як основа нерівності і боротьби всередині поля. Проводиться аналіз розвитку відносин інтеграції українців та європейського суспільства з урахуванням основних показників капіталу, яким володіють обидві сторони.

Мета статті – розглянути особливості адаптації громадян України до країн ЄС в контексті вимушеної еміграції з позиції теорії соціального поля П.Бурдьє.

Актуальність статті обумовлена тим, що інтегративний процес суспільства вкрай складна багаторівнева процедура, яка зачіпає як численні соціальні відносини, окремі відносини людини і Держави, стосунки різних соціальних утворень між собою, так і внутрішні аспекти особистості, формує новий світогляд, започатковує інший культурно-психологічний склад. Інтеграція українців відбувається на тлі складних політичних, воєнних і психологічних подій. В цілому повноцінна інтеграція потребує часу і постійних зусиль, зміни соціально-культурного способу життя вимагають нових адаптаційних механізмів і потрібних якостей для вдалого засвоєння нового способу життя і усвідомлення себе частиною іншого культурного і соціального простору. Змінам підвладні абсолютно всі сфери людського життя, тому можна вести мову про те, що формується нова особистість, така, яка до того не існувала.

Зрозуміло, що всі ці моменти набувають дослідницької актуальності як на теоретичному рівні, так й на рівні соціально-політичних практик та розробки дієвої міжнародної соціальної політики.

Результатом статті є повний структурний аналіз соціального поля, яке утворюється внаслідок інтеграційного процесу між громадянами України та громадянами держав Європейського Союзу, розгорнуто поняття ознак автономності поля, взаємного впливу і взаємної залежності агентів, властиві соціальному полю за теорією П'єра Бурдьє, наведені дані для підтвердження цих ознак, а також проведено дослідження видів капіталу, належних українцям і громадянам європейського суспільства, які обумовлюють взаємодію обох спільнот, виступають засобами боротьби за владу і становлять в суспільстві, яке формується. У статті доходимо висновку, що поле, яке складається, має ознаки соціального поля, оскільки присутні всі характеристики, властиві соціальному полю за П.Бурдьє. Подальше дослідження закономірностей інтеграції українців до ЄС пропонується проводити з урахуванням даної концептуальної структури.

Ключові слова: *теорія П.Бурдьє, соціальне поле, основні ознаки соціального поля, інтеграція України до Європейського Союзу, агенти впливу, автономія поля, взаємний вплив агентів, види капіталу, економічний капітал, культурний капітал, соціальний капітал, символічний капітал.*

FEATURES OF ADAPTATION OF CITIZENS OF UKRAINE TO EU COUNTRIES: EMIGRATION CONTEXT

Abstract

The article examines the essence of the ongoing integration process of Ukrainians into the society of European countries, the peculiarities of the social and personal adaptation of Ukrainian citizens to the EU against the background of forced emigration due to the military conflict in terms of the provisions of Pierre Bourdieu's theory of the social field.

The main qualities of the social field are considered, such as the autonomy of the field, the mutual influence of agents on each other, the influence and types of capital, in particular economic, cultural, social and symbolic capital, as the basis of inequality and struggle within the field. An analysis of the development of relations between the integration of Ukrainians and European society is carried out, taking into account the main indicators of the capital possessed by both parties.

The purpose of the article is to study the integration process of Ukraine in the EU in the context of the development of the leading provisions of P. Bourdieu's theory of the social field.

The relevance of the article is due to the fact that the integrative process of society is an extremely complex multi-level procedure, which affects both numerous social relations, separate relations between a person and the State, the relations of various social formations with each other, as well as internal aspects of the individual, forms a new worldview, initiates a different cultural and psychological composition. The integration of Ukrainians is taking place against the background of complex political, military and psychological events. In general, full-fledged integration requires time and constant efforts, changes in the socio-cultural way of life require new adaptation mechanisms and the necessary qualities for successful assimilation of a new way of life and awareness of oneself as a part of another cultural and social stratum. Absolutely all spheres of human life are subject to change, so it is possible to talk about the formation of a new personality, one that did not exist before.

It is clear that all these points are gaining research relevance both at the theoretical level and at the level of socio-political practices and the development of an effective international social policy.

The result of the article is a complete structural analysis of the social field, which is formed as a result of the integration process between the citizens of Ukraine and the citizens of the European Union states, the concept of signs of the autonomy of the field, mutual influence and mutual dependence of agents, characteristic of the social field according to the theory of Pierre Bourdieu, is developed, data are given to confirm of these features, as well as a study of the types of capital belonging to Ukrainians and citizens of European society, which determine the interaction of both communities, act as means of struggle for power and position in the society that is being formed. In the article, we come to the conclusion that the field that is created has the characteristics of a social field, since all the characteristics of a social field according to P. Bourdieu are present. It is proposed to conduct further research into the patterns of integration of Ukrainians into the EU taking into account this conceptual framework.

Keywords: *theory of P. Bourdieu, social field, main features of social field, integration of Ukraine into the European Union, agents of influence, autonomy of the field, mutual influence of agents, types of capital, economic capital, cultural capital, social capital, symbolic capital.*

Постановка проблеми.

Вимушена еміграція мільйонів українців, спричинена військовою агресією проти держави, починаючи з 2022 року, запустила процеси невід'ємної соціальної, політичної, культурної адаптації громадян України у країнах ЄС. Подібне інтегративне явище у великих масштабах, у такій великій кількості країн одночасно і такий тривалий час не відбувалося до цього часу ніде. Безумовно, проблема постає гостро, тим більше, що підходів до її ви-

рішення не вироблено. Моделі подібної адаптації не існувало, останні події, які зачіпали б життя мільйонів громадян на Європейському континенті у контексті військової агресії, стосувалися Другої світової війни. Вперше з моменту прийняття у 20.07.2001р. були застосовані положення Директиви ЄС про тимчасовий захист біженців, вважаючи на безпрецедентний випадок, коли мільйони людей, переважною кількістю жінки і діти, вимушені були залишити домівки і шукати притулку в

інших країнах.

Застосування положень зазначеної Директиви мало екстремний характер. Ані держави ЄС, які надали притулок українцям, ані самі громадяни України, які перебувають за кордоном, ані держава Україна не були готові до тривалого конфлікту, який унеможливив повернення українців додому і початок нормального інтегративного процесу входження держави до складу ЄС. Маємо випадок, коли інтеграція суспільства держави, яка має статус кандидата на вступ в ЄС, відбувається форсовано, зачіпає не лише мільйони українців, а також і мільйони громадян ЄС, спливає на соціальне, економічне, політичне, культурне, демографічне, а також правове поле.

Проаналізувати ситуацію, яка складається, та дослідити відносини взаємного впливу дає змогу теорія соціального поля, запропонована французьким соціологом П'єром Бурдьє. Саме з точки зору цієї наукової концепції розглядаються закономірності інтегративних процесів українців у ЄС, досліджується становище агентів з урахуванням належних їм капіталів, моделюються можливі напрямки боротьби за становище в суспільстві, властиві розвитку соціального поля, а також можливі конфліктогени та шляхи їх подолання. Розв'язання ситуації, яка склалася, і прогнозування можливих векторів впливу має велике значення як для стабілізації економічного становища ЄС, так і для нормального процесу соціально-політичної адаптації українців.

Аналіз попередніх досліджень.

Інтегративні процеси суспільства з урахуванням положень теорії соціального поля П.Бурдьє та із застосуванням її категорійного апарату досліджують чимало сучасних авторів. Так Н.Б.Отрешко як дослідник даної теорії наводить основні ознаки, властиві соціальному полю, аналізуючи аспект змагання індивідів за ресурси, владу і соціальне визнання. На думку автора, володіння та вмиле використання різних форм капіталу може впливати на позицію і успіх індивіда у соціальному полі. Л.Б.Баранник звертається до соціального капіталу як елементу соціального поля, визначаючи його пріоритетним чинником сучасного економічного розвитку. Ю.І.Пилипенко

та Д.Д.Алексеєнко докладно досліджують залежності соціально-економічного розвитку суспільства від якості соціального капіталу, а також взаємозв'язок між соціальним капіталом і громадянським суспільством. С.Сивуха під час дослідження соціального капіталу доходить висновку щодо позитивного аспекту належності особистості до важливої соціальної групи, і позитивний вплив цього аспекту на фізичне і ментальне здоров'я громадян.

Виклад основного матеріалу.

Обґрунтовуючи поняття Соціального поля, П.Бурдьє наводив його невід'ємні ознаки, завдяки яким простір набуває властивостей поля, а за своєю структурою і приналежністю – саме соціального поля як наукового і теоретично сформованого явища. Соціальному полю притаманні, **насамперед**, такі ознаки як **автономія поля та види капіталу**.

Оскільки соціальне поле розглядається як елемент соціального простору, де індивіди чи групи взаємодіють і змагаються за ресурси, владу та соціальне визнання [Отрешко 2023], і при цьому не залежить від індивідуальної свідомості та волі агентів, можна прослідкувати, як така взаємодія відбувається на тлі інтеграційного процесу, про який іде мова у даній статті. Автономність, відносна замкненість та незалежність від волі агентів властива даному процесу у повній мірі. Автономним цей процес є внаслідок подій, які сталися внаслідок конфлікту між державами і воєнного нападу однієї країни на іншу. Тобто причина, яка призвела до масового явища вимушеної імміграції українців, і сприяла теперішньому становищу речей (прийняттю Резолюції ООН про тимчасовий захист; тривалому перебуванню громадян України на території Європейського Союзу; вимушених дій щодо інтеграції в новому суспільстві) не пов'язана територіально, організаційно і політично із країнами і суспільствами, які в даний момент приймають українців як вимушених переселенців. Тобто причина інтеграційного процесу, про який іде мова, виникла внаслідок територіального та політичного конфлікту між державами, які не мають географічного відношення до інтеграції, яка відбувається. Так само суспільства, до яких інтегруються українці, не є причетними

до конфлікту, який призвів до ескалації і воєнних дій. Замкненість процесу інтеграції обумовлена тим, що взаємодія агентів завжди окреслена певним колом відносин, і формуються вони лише у зв'язку із тим, що інтегративний процес відбувається. Тобто агенти процесу інтеграції вимушені взаємодіяти між собою, із організаціями, владними та соціальними структурами на підставі того, що не залежно від їх волі, виникла обставина, яка призвела до такої необхідності. Безперечно, що кількість зв'язків, яка утворюється наразі під час спілкування українців, що перебувають в країнах Європи, між собою, із громадянами інших країн, правоохоронними, міграційними, соціальними, банківськими та фінансовими установами тих держав, не могла відбуватися за причин, інших ніж вимушена імміграція. Ані в умовах туристичного відвідування країн Європи, ані в особистих справах, громадяни України не брали участь в такій кількості специфічних, обумовлених особливим статусом відносин. Тож, маємо обумовленість відносин, які складаються між агентами інтеграції, незалежною від їх волі причиною (конфліктом між іншими державами), формальним визначенням (завдяки застосуванню положень Резолюції ООН про тимчасовий захист, а також прийнятими національними регуляторними документами), взаємністю взаємозв'язків (у полі, яке склалося, українці взаємодіють між собою, із громадянами країн Європи та агентами, зазначеними вище, опосередковано агентами виступають також уряди держав), і лише у цій взаємності такі відносини можливі.

П.Бурд'є розглядає поле як своєрідний різновид ринку, відповідно, той агент, який володіє ресурсами, і застосовуватиме їх, матиме більш привілейоване місце в соціумі. Універсальною формою ресурсів, які агенти використовують задля покращення своїх позицій, виступає капітал. Бурд'є вирізняє такі різновиди капіталу як економічний, культурний, соціальний та символічний.

Як зазначає Н.Б.Отрешко, П.Бурд'є стверджував, що кожне поле соціальне має свої специфічні правила, ієрархії та механізми залучення та вилучення, що формують

розподіл ресурсів і влади в цьому просторі. Вчені [Найдьонова 2011; Сімченко, 2014], які досліджують феномен Соціального поля, доходять висновку, що Економічний і культурний капітали є джерелами влади для тих, хто ними володіє персонально, що дає агенту владу над тими, у кого цього капіталу менше або хто його позбавлений.

Економічним капіталом є гроші, фінансові ресурси та майнові права. Культурний капітал – це знання і навички, якими володіють агенти, опосередковані формальною освітою та отриманим дипломом. Також це культурний рівень індивіда, засвоєний ним у родині або здобутий під час розвитку у суспільстві.

Поняття соціального капіталу вперше було введено П'єром Бурд'є у статті «Форми капіталу» (1983) для позначення соціальних зв'язків, які можуть виступати ресурсом отримання вигод. Розподіл капіталів між агентами проявляється як розподіл влади і впливу в цьому просторі. Позиції агентів в соціальному просторі визначаються обсягом і структурою їхніх капіталів. У межах соціального капіталу Бурд'є вирізняє також символічний капітал, пов'язаний з авторитетом та репутацією.

Бурд'є визначає соціальний капітал як «ресурси, засновані на родинних відносинах і відносинах в групі» і підкреслює значення вигоди, «яка накопичується, завдяки членству в групі, є базисом можливих солідарностей».

Фокусуючись на розгляді капіталу як ознаки соціального поля, і досліджуючи процес інтеграції українського суспільства до суспільства європейських держав, доходимо висновку, що українці мають розширену структуру різновидів капіталу, яку наводить Бурд'є. Економічний капітал важко відстежити, підтвердити наявними фактами і тим більше застосувати до економічної боротьби з іншими агентами з числа українців, а тим більше – європейців. Зважаючи на становище абсолютної більшості тих, хто шукав вимушений захист у країнах Європи, існує потреба у додатковій підтримці, наданні фінансової, організаційної та іншої матеріальної допомоги (надання житла, соціальних фінансових виплат, забезпечення засобами до існування з числа побутових потреб, допомога у працевлаштуванні,

оплата навчання та мовних курсів). Можна вести мову про те, що конкуренція з агентами з числа місцевого європейського населення не на боці українців. Що ж до внутрішньої конкуренції всередині української спільноти, то все буде значно залежати від вихідної ситуації, в якій опинилися українці, коли потрапили до Європи - чи мали вони змогу тримати при собі власні речі, чи мають доступ до заощаджень чи інших грошових коштів, чи мають змогу працювати і отримувати офіційний прибуток у країні перебування, чи мають у власності автомобіль або змогу його орендувати. Загалом же, той економічний ресурс, яким володіли українці на території України, відіграє важливу роль під час розстановки сил між агентами впливу під час перебування в європейському суспільстві. Рівень матеріального статку також буде мати значення для самих українців під час спілкування, знайомства та репрезентації себе в суспільстві, зокрема, мотивуватиме отримати рівень життя (матеріальний дохід, засоби до існування, економічний капітал загалом) не нижче того, яким вони володіли в Україні, а навіть і більше. Конкуренція буде відбуватися більшою мірою всередині української спільноти, оскільки конкурування з місцевою спільнотою країни перебування можливе після того, як українці отримають (досягнуть) мінімального і достатнього економічного рівня, притаманного суспільству, в якому вони тепер проживають. А враховуючи той факт, що рівень економічного життя Європи загалом вищий, ніж в Україні, для цього знадобиться час. Не можна, також, забувати, що певна кількість українців були змушені емігрувати через втрачене з причин війни житло та інші матеріальні цінності, і для них процес налагодження економічного становища починатиметься від самого початку. Брати до уваги незначну кількість українців, які мають доступ до власних фінансових ресурсів, мають у власності нерухомість у країнах Європи, або можливість винайняти таке житло, не звертаючись за допомогою до іноземних державних соціальних інституцій, не варто із огляду на те, що такі українці не становлять більшості і є агентами суспільних відносин в тій мірі, в якій їхнє перебування в Європі

врегульоване нормами Резолюції про тимчасовий захист, зокрема у сфері права на проживання і працевлаштування на території країни Європи.

Культурний капітал, на відміну від економічного, завжди є невід'ємною ознакою особистості – носія певного рівня культурного і соціального розвитку, а також рівня освіти. Як зазначалося в дослідженні Центру економічної стратегії (ЦЕС) від 5 вересня 2023р., абсолютна більшість із тих, хто виїхали з України (а це майже 6 мільйонів за підрахунками ООН) – близько 70% - з вищою освітою, і до війни проживали в містах. Тож культурний капітал українців значний. Знову ж таки, розглядаючи взаємодію агентів з числа українського населення та місцевого населення Європи, показник культурного капіталу, а саме освіти, у українців буде нижчим. Проте причиною цього не низький рівень власне освіти, а вимоги до підтвердження кваліфікації та нострифікація українських дипломів у європейських структурах. Не маючи підтвердження кваліфікації до наявного диплому, можна претендувати лише на низько кваліфіковані робочі місця з порівняно низькою оплатою. Процес підтвердження кваліфікації та визнання дипломів досить тривалий, вимагає дотримання встановленої процедури, також матеріальних і часових затрат. Місцеве населення позбавлене необхідності вчиняти такі дії, тож знаходиться в більш вигідному положенні. Всередині української спільноти конкуренція буде дуже великою. Здатність до більш швидкого засвоєння і опанування нових соціальних і культурних вимог, в тому числі вивчення місцевої мови, надаватиме агентам всередині українського середовища значних переваг. Як наслідок, мова може йти про покращення матеріального рівня і економічного становища, беручи до уваги, що поняття «капітал» за П'єром Бурдьє має здатність до «конвертації в інші свої форми», зокрема в економічний.

У згаданих контекстах соціальний капітал обумовлює зміцнення відносин на рівні Держава-особистість шляхом впливу на суспільне сприйняття соціальних інституцій як більш стабільних і формування довіри до державних структур – відкритість і доступ до публічної

інформації для загального суспільства відіграють значну роль у зменшенні критичного ставлення до них, негативного судження і супротиву в цілому, що властиве людській свідомості у випадку недостатньої інформації про події або суб'єктів, інформації, яка протирічить відомим фактам, або ігнорує запит суспільної думки на додаткові пояснення, уточнення або надання фактів. Людська свідомість має схильність узагальнювати існуючі дані і поширювати їх на інші подібні об'єкти, цей процес не потребує програмування чи контролю і відбувається в людському мисленні довільно, так би мовити, рухаючись від окремого до загального, якщо не зустрічає супротиву у вигляді інших фактів, зокрема тих, які можуть змінити сприйняття процесу чи подій, надати їм ознаки іншої емоційної забарвленості і в цілому поміняти точку зору індивіда на подію чи процес. Відомо, що людина знаходиться під впливом емоцій і почуттів під час сприйняття інформації і формування власної думки з того чи іншого приводу, тому чим більший емоційний вплив має той чи інший факт, тим більший вплив він може зробити на кожну окрему людину і її уподобання. Процес регулювання інформаційного простору відчуває значний політичний та соціальний вплив і безперечно обізнаний про ступінь залежності сприйняття інформації від емоційних факторів. Так само відомо про те, що більшість агентів в інформаційному полі більш схильні сприймати з довірою ту інформацію, яку поділяє більшість групи, до якої належить агент. Критичне мислення розвинене у вкрай невеликої кількості окремих суб'єктів, вимагає спеціальних навичок спостереження, узагальнення, обробки великої кількості часто розрізної інформації і здатності відокремити розумовий процес від емоційного сприйняття. Тож кількість тих, хто здатен окремо формувати думку з приводу значущих соціальних і державних подій, вкрай мала. Ще менша кількість тих, хто може цю думку висловити відкрито, зустрічаючи супротив або опір загальної групи чи домінуючої точки зору більшості. Тому ці роздуми наводять на думку про те, що ефективність інформаційного впливу на суспільство вища, якщо сприйняття та схвалення також

попередньо обумовлене групою. Група, яка має значний вплив на власних агентів, при цьому володіє значним авторитетом, довірою до джерел інформації, яку транслює, відіграватиме роль координуючої ланки і матиме велику владу. Таким чином доходимо висновку, що соціальний капітал, про який вів мову П'єр Бурдьє, має властивість взаємного впливу як на особистість (окремого агента), так і на групу, яку ці агенти утворюють і яку зміцнюють завдяки належному кожному із них власному соціальному капіталу. Соціальний капітал виступає в якості інструмента для кожного агента, підвищуючи його авторитет у групі і надаючи доступ до інших рівнів і видів капіталу, зокрема до капіталу інших агентів, які також належить до групи і сприймають іншого рівним собі або гідним для наближення стосунків і зміцнення зв'язків. В той же час група, яку формують агенти, також виграє від ствердження авторитету кожного окремого агента, і отримуючи кредит довіри від суспільства і самих агентів, починає впливати зворотньо і на суспільство, і на агентів, які формують групу, таким чином власноруч відіграючи роль агента впливу. Цей процес є обумовлений і взаємозалежний, що іще раз повертає нас до ознак соціального поля, які ми розглядаємо, визначаючи риси впливу теорії П'єра Бурдьє.

Якщо більше зануритися на міжособистісний рівень взаємодії агентів, соціальний капітал кожного із них, якщо рівного чи наближеного рівня, сприятиме не лише формуванню тісних довірчих стосунків, а і покращуватиме емоційний рівень, забезпечуватиме задоволення від спілкування і навіть самопочуття. Належність до більш значущої спільноти, близькість із значущими особистостями і єдність, цілісність групи сприймається більшістю позитивно. Людина здатна відчувати, що і сама росте і виграє від спілкування із значущими особистостями і належності до важливої соціальної групи.

С.Сивуха так описує позитивний вплив належності до значущої соціальної групи на ментальне і фізичне здоров'я особистості: *«Соціальний капітал у формі практичної в психологічній підтримки служить збереженню фізичного і душевного здоров'я,*

переживанню задоволеності життям» [Сивуха 2012].

Тому сьогодні визначене беззаперечним впливом соціального капіталу на кожного агента, державу і суспільство в цілому.

Прослідкуємо вплив соціального капіталу на інтеграційний процес українців у країнах Європи. Здатність до побудови життєздатних і міцних соціальних зв'язків відіграватиме виключну роль у процесі інтеграції. Людина, перш за все, формує контакти із подібними собі особистостями, які перебувають під впливом соціальних та регуляторних домінант. Проте визначають здатність і можливість до побудови соціальних зв'язків у новому суспільстві такі якості особистості як відкритість, здатність викликати довіру, підтримання довготривалих дружніх відносин, можливість взаємовигідного спілкування, надання послуг чи допомога іншим агентам у покращенні їхнього становища чи можливість отримання вигоди, здатність до засвоєння іншої культури, в тому числі культури спілкування, ведення справ, започаткування і розвитку бізнесу, залучення і утримання клієнтів, лояльність до вимог перебування і власного становища, повага до правил нового суспільства. Той, хто був авторитетним у звичному для себе середовищі і користувався беззаперечною повагою, може відчувати на собі вплив іншого роду агентів і культури іншого рівня, авторитетність яких визначається новою групою взаємовідносин, новим соціальним полем. Інтеграція до іншого суспільства – це завжди виклик. Агент, який перебуває вимушено, імперативно, або за власним вибором, у процесі інтеграції, не може мати якостей ригідності, він має бути адаптивним, лояльним і відкритим до вимог нового суспільства, в той же час намагаючись зберегти власну ідентичність, ідентичність тієї групи, до якої він належав до того, найкращі якості цієї групи репрезентувати як цінність і джерело культурного і свідомого збагачення. В такому випадку він матиме змогу представити себе як гідного партнера, здатного відкрити нові можливості для нової соціальної групи та засвоїти нову для себе культуру, заручившись підтримкою і лояльним ставленням агентів нової групи.

Ригідна, агресивна позиція, позиція супротиву та ствердження власної культури (вимог, ставлення) не є сприятливою для ефективного процесу інтеграції, викличе, скоріше, усамітнення та ізоляцію від загальної групи. Варто відзначити, що подібна позиція домінування, насадження вимог або супротив допустима як властива риса домінуючій більшості, якою українці в інших суспільствах наразі не є. Знову ж таки працює принцип соціального поля за П'єром Бурдьє, коли більшим впливом наділений той агент, валентність якого більша, в даному випадку валентність більша у більшості. Домінуючою більшістю виступає населення держави, до якої інтегруються українці, тому вимоги і рамки закону, соціальної поведінки та культури будуть на боці приймаючого суспільства. Варто засвоїти культуру соціального спілкування нової групи, цінності і орієнтири, які домінують в цій культурі, і інтегрувати їх до власного культурного капіталу, а згодом і розширювати соціальний капітал за рахунок впливу власної культури, рівня освіти, національної свідомості та історичної спадщини. Така інтегративна модель, збагачена за рахунок нового знання, цінностей іншої культури, здатна зацікавити агентів нової групи своєю цілісністю, культурною репрезентативністю та ідейною міцністю. Така модель поведінки є привабливою, обіцяє вигоди іншим агентам і здатна бути кращою за попередню версію самої себе. Таким чином підтримується запорака соціального розвитку, в цілому суспільство сприйматиме таку взаємодію позитивною.

Щодо конкуренції всередині української групи під час інтеграції до суспільства Європейських держав, перевагу матимуть агенти, здатні інтегрувати нові цінності у свій культурний капітал, таким чином збагативши його і створивши новий продукт, новий культурний рівень, при цьому зберігши власну культурну і національну ідентичність. Відкритість, толерантність, здатність інтегрувати різну культуру у єдиний простір є цінністю для Європейського суспільства, тому той, хто здатен якнайкраще відчувати культурний контекст і інтегрувати його у власне сприйняття, стане, з одного боку, іншою особистістю, а з іншого – буде здатен здійснювати вплив на

суспільство, в якому інтегрується, завдяки притаманним йому якостям та високому культурному капіталу.

Одну із ключових ролей буде відігравати здатність до засвоєння мови, і не лише на рівні, достатньому для повсякденного спілкування, а і для висловлення емоційних думок, участі у культурному обміні, повідомлення значних меседжів, структуруванню власної думки, репрезентації досвіду, порівняння культури двох суспільств, визначення найкращих рис власної культури і представлення їх як альтернативної моделі для нового суспільства. Мова йде про здатність до ефективного спілкування на різні теми, відстоювання власної думки, здатність до компромісів та сталої комунікації, рівень якої має бути визначально достатньо високим, щоб витримати репрезентацію новою мовою в новому соціальному оточенні. Безперечно зміцнить позиції агента, що інтегрується, професійна зайнятість в новому суспільстві, належність до релігійної, спортивної спільноти, неформальні та дружні зв'язки.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Упродовж даного дослідження ми з'ясували, що інтегративний процес українців у Європейських державах має ознаки соціального поля із властивими йому рисами, про які йшла мова у роботах П.Бурдьє.

Зокрема, відносинам, які утворюються в результаті інтеграції, властиві автономність; взаємна залежність агентів один від одного і взаємний вплив з урахуванням валентностей кожного агента; поняття «капіталу», в тому числі культурного, соціального, економічного капіталу, а також символічного капіталу, яким виступає кредит довіри, що полегшує будь-який акт соціального обміну, будь-яка форма капіталу, визнана легітимною членами суспільства.

Тобто, нами пропонується розглядати вищезазначений інтегративний процес (на всіх його етапах та формах), застосовуючи категорійний апарат теорії соціального поля П.Бурдьє, проводити аналогії і робити припущення щодо того, яким буде процес інтеграції, до яких наслідків призведе, якими ускладненнями може супроводжуватися у контексті звернення, насамперед, до евристичного потенціалу саме цієї концептуальної конструкції.

Бібліографічні посилання / References

- Bourdieu's Theory of Social Fields Concepts and applications.* (2015). Edited by M.Hilgers and E.Mangez. Abingdon: Routledge. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315772493>
- Бурдьє. П. (2003). *Практичний глузд*. К.: Український Центр духовної культури./ Burdie, P. (2003). *Praktychnyi hluzd* [Practical sense]. K.: Ukrainyskyi Tsentru dukhovnoi kultury. (in Ukrainian)
- Дослідження щодо кількості українців, які виїхали за кордон з 22.02.2022 року. (2023). *Центр економічної стратегії (ЦЕС) України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/bymvqg> (дата звернення 15.05.2024) / Doslidzhennia shchodo kilkosti ukrainsiv, yaki vyikhaly za kordon z 22.02.2022 roku [Research on the number of Ukrainians who went abroad since February 22,2022]. (2023). *Tsentru ekonomichnoi stratehii (TsES) Ukrainy*. Retrieved May 15, 2024 from <http://surl.li/bymvqg>(in Ukrainian)
- Найдьонова, Л. (2011). *Соціальний капітал, у: Політична енциклопедія*. К.: Парламентське вид-во. / Naidonova, L. (2011). *Sotsialnyi kapital* [Social capital], in: *Politychna entsyklopediia*. K.: Parlamentske vyd-vo. (in Ukrainian)
- Отрешко, Н. (2023). *Поле соціальне, у: Енциклопедія Сучасної України*. К.: НАНУ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-880007> (дата звернення 15.05.2024) / Otreshko, N. (2023). *Pole sotsialne* [The social field], in: *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. K.: NANU. Retrieved May 15, 2024 from <https://esu.com.ua/article-880007> (in Ukrainian)
- Сивуха, С. (2012). *Соціальний капітал менеджера, у: Енциклопедія соціології*. К. / Syvukha, S. (2012). *Sotsialnyi kapital menezhera* [Manager's social capital], in: *Entsyklopediia sotsiologii*. K. (in Ukrainian)
- Сімченко, Н., Солодовников, С., Гавриш, О. та ін. (2014). *Соціальний капітал: феноменологічна природа, форми прояву, конкурентоспроможність*: монографія. К.: НТУУ «КПІ». / Simchenko, N., Solodovnykov, S., Havrysh, O. ta in. (2014). *Sotsialnyi kapital: fenomenolohichna pryroda, formy proiavu, konkurentospromozhnist* [Social capital: phenomenological nature, manifestation forms, competitiveness]: monohrafiia. K.: NTUU «KPI». (in Ukrainian)